УДК 35.078.42

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-11\(17\)-45-56](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-11(17)-45-56)

Гасвая Олександра Валентинівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, заступник декана з наукової роботи факультету соціально-гуманітарних технологій, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вул. Кирпичова, 2, м. Харків, 61002, тел.: (067) 598-52-74, e-mail: sa0613@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6710-9014>

ПУБЛІЧНА І СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАХИСТУ ОСІБ СТАРШОГО ПОКОЛІННЯ

Анотація. Зазначено, що останніми роками в Україні існує ускладнення криміногенної ситуації, особливо стосовно пенсіонерів. Відзначено, що загрозливі тенденції до щорічного збільшення злочинців проти осіб похилого віку зумовлені меркантилізацією суспільства, зниженням загального рівня його моральності, переоцінкою базових цінностей тощо. З'ясовано, що такі злочини підривають конституційні гарантії прав і свобод, недоторканості та безпеки осіб, а масштаби злочинності демонструють недосконалі правові засоби їх захисту державою. Зазначено, що захист осіб старшого покоління, є одним із пріоритетних організаційно - управлінських і морально-правових напрямів діяльності держави, її публічної і соціальної політики. Констатовано, що тенденції щодо збільшення кількості населення похилого віку, його публічно-соціальний і правовий захист від злочинних посягань, будуть сприятимуть формуванню ефективної державної політики забезпечення захисту від злочинів. Доведено, що правоохоронна діяльність у даному напрямку недостатньо ефективна, зумовлена високою прихованістю окремих складів злочинів, наявними прорахунками в організації матеріально-технічного забезпечення правоохоронної системи, недостатньою фаховою підготовкою працівників, застарілими методами роботи. З'ясовано, що приховування особами похилого віку фактів вчинення щодо них окремих злочинів є наслідком правової необізнаності людей похилого віку щодо того, як діяти у таких випадках. Зазначено, що заходи захисту будь-якої категорії населення від можливого негативного впливу мають здійснюватися органом державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронними органами, підприємствами всіх форм власності, громадськими організаціями, у тому числі і міжвідомчими комісіями, асоціаціями та фондами, взаємопов'язаними єдиними цілями і інформаційними, координаційними, правовими зв'язками. Доведено, що особливої уваги заслуговує досвід застосування методу «сусідського контролю» стосовно громадян похилого віку, який є досить поширеним у зарубіжних країнах. Розраховано, що у разі небезпеки сусід має

можливість прийти на допомогу ще до того, як відреагують правоохоронні органи.

Ключові слова: пенсіонери, особи похилого віку, публічно-соціальний захист, злочини, заходи захисту.

Gayevaya Oleksandra Valentynivna PhD of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law, Deputy Dean for Research of the Faculty of Social and Humanitarian Technologies, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpychova St., 2, Kharkiv, 61002, тел.: (067) 598-52-74, e-mail: sa0613@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6710-9014>

PUBLIC AND SOCIAL POLICY OF THE STATE REGARDING THE PROTECTION OF THE OLDER GENERATION

Abstract. It is pointed out that in recent years in Ukraine there is a complication of criminogenic situation especially against pensioners. It is also pointed out that this threatening tendencies as to the annual increasing of criminals against elderly age peoples are caused by the society mercantization, the decline of the general level of its morality and basic levels reassessment etc. It is found out that such crimes undermine the constitutional guarantees of rights and freedoms, persons protection and security, besides, the crime scale demonstrates imperfect legal means of their protection by the state. It is pointed out that the older generation persons protection is one of the priority organizational-managerial and moral and legal activities of the state, its public and social policy. It is stated that tendencies as to the increasing of the old age people number, their public, social and legal protection from the criminal encroachments will promote the formation of the effective state policy by the way of the protection against crime.

It is proved that law enforcement activity in this direction is not effective enough due to the high secrecy of the separate circumstances of the crime, the available shortcomings as to the organization of the material providing of the law enforcement system, insufficient professional training of the employees, outdated methods of work.

It has been pointed out that the concealment by the old age people of the facts of the committed against them separate crimes is a consequence of the legal ignorance by the old age people as to how to act in such cases. It is noted that actions of the any category of the population protection from possible negative influence should be carried out by public authorities and local governments, law enforcement agencies, enterprises of any forms of ownership, social organizations including also interdepartmental commissions, associations and foundations being interconnected by the common goals and information, coordination and legal connections. It is proved that special attention has to be given to the experience of applying "neighborhood control" as to the old age people, being quite common for

foreign countries. It is considered that in the case of danger it is the neighbor has the possibility to come to the help still before the legal bodies will come for help.

Keywords: pensioners, elderly people, public and social protection, crimes, protection measures.

Постановка проблеми. Останніми роками в Україні констатується ускладнення криміногенної ситуації серед будь-яких верст населення, а особливо серед пенсіонерів. Загрозливі тенденції до щорічного збільшення злочинців проти осіб похилого віку зумовлені не лише «старінням населенням, а й дедалі більшою корисливістю суспільства, зниженням загального рівня його моральності, переоцінкою базових цінностей та ін..»[1]. Такі злочини щодо однієї з найбільш соціально незахищених категорій населення підривають конституційні гарантії прав і свобод, недоторканості та безпеки цих осіб, а масштаби злочинності демонструють недосконалі правові засоби їх захисту державою. Тож суспільство має визначити захист осіб старшого покоління одним із пріоритетних організаційно - управлінських і морально - правових напрямів діяльності держави, її публічної і соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою запобігання злочинності та захисту осіб, в т. ч. літніх людей від злочинних посягань безпосередньо займалось ряд науковців, серед яких, насамперед, слід відзначити праці А. В. Андрушка, Ю. М. Антоняна, О. В. Барсукової, Л. В. Борових, М. В. Войтіна, М. М. Гернета, В. В. Голіни, О. М. Гришко, О. М. Джужі, А. І. Долгової, Є. Б. Дороніної, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, В. С. Зеленецького, О. Г. Кальмана, Ю. О. Карпишевої, Н. Ф. Кузнєцової, В. П. Петкова, В. П. Пшонки, П. В. Разумкова, Ю. О. Репецької, Д. В. Рівмана, О. Д. Сітковської, В. В. Тирського, В. О. Тулякова, О. Н. Ярмиша тощо. Проте низка питань, пов'язаних із вчиненням злочинів щодо цієї категорії осіб, наразі залишаються поза межами наукових досліджень. Одним із ключових питань цих досліджень є загальносоціальне запобігання таким злочинам на державному рівні.

Враховуючи сучасні демографічні тенденції щодо збільшення кількості населення похилого віку у більшості країн світу, питання його публічно-соціального і правового захисту від злочинних посягань потребують системного ґрунтового дослідження, особливо в контексті досвіду зарубіжних країн, його подальшого використання у системі національного регулювання суспільних процесів. Ці тенденції будуть сприятимуть формуванню ефективної державної політики забезпечення захисту від злочинних посягань, а в кінцевому підсумку, - самореалізації окремо взятої особистості на засадах природної духовності і соціального консенсусу [2].

Мета статті – дослідження особливостей та механізмів державного управління щодо впровадження заходів захисту запобігання від можливого негативного впливу на громадян похилого віку.

Виклад основного матеріалу. Згідно з дослідженнями науковців,

похилий вік, пов'язаний із ослабленням фізичної сили та в деяких випадках ясності розуму, може виступати обставиною, що активізує злочинний намір людини проти таких осіб. Саме фізична слабкість осіб похилого та старечого віку, їх безпорадність, погіршення гостроти слуху і зору, зменшення рухових функцій є віктимним фактором, що є спонукальним моментом до вчинення щодо них злочину. У переважній більшості випадків особи похилого віку стають жертвами корисливих злочинів: крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, умисне вбивство з корисливих мотивів. Згідно з дослідженнями, особи похилого віку також часто стають жертвами сімейно-побутових злочинів. Крім того, саме особи похилого віку часто стають жертвами злочинів у сфері ринку житла.

Вчиненню злочинних посягань відносно громадян похилого віку протистоїть завдання правоохоронних органів вживати заходів до своєчасного та ефективного їх попередження, а в разі виявлення вже скоєних - їх розкриття. Враховуючи недостатньо ефективну правоохоронну діяльність у даному напрямку, зумовлену, зокрема, високою прихованістю окремих складів злочинів (наприклад, шахрайств), наявними прорахунками в організації матеріально-технічного забезпечення правоохоронної системи, недостатньою фаховою підготовкою працівників, застарілими методами роботи, рівень протидії злочинності в Україні досі не відповідає вимогам сьогодення. Крім того, приховування особами похилого віку фактів вчинення щодо них окремих злочинів, може бути наслідком багатьох причин. До таких, зокрема, відносяться правова необізнаність потерпілих людей похилого віку щодо того, як діяти у таких випадках, почуття ніяковості, сорому та ошуканості. У ряді випадків мають місце залякування потерпілих, для чого злочинці зазвичай використовують такі види психологічного тиску, як «...інформування (передача інформації), переконання (вплив з метою змінити позицію, або поведінку жертви), навіювання (вплив, що пов'язаний зі зниженням свідомості й критичності до одержаної інформації...)» [3]. Загальновідомим є той факт, що літні люди, враховуючи погіршення їх матеріального становища, правову необізнаність, обмежені фізичні можливості та притаманну надмірну довірливість, досить часто потерпають від негативних проявів сучасного життя. Заходи захисту цієї категорії населення від можливого негативного впливу мають здійснюватися органами державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронними органами, підприємствами всіх форм власності, громадськими організаціями, у тому числі і міжвідомчими комісіями, асоціаціями та фондами, взаємопов'язаними єдиними цілями і інформаційними, координаційними, правовими зв'язками. Вони можуть включати в себе соціально - правову пропаганду, правороз'яснювальну роботу (у формах особистих бесід, публікацій ЗМІ), підвищення заходів безпеки житлових приміщень і нежитлових будівель (обладнання сигналізацією, засобами спостереження, посилення входних дверей, влаштування ґрат на вікнах), індивідуальні та колективні бесіди з громадянами, встановлення

індивідуального чи колективного контролю над особою, спонукання її до участі у суспільно - корисній діяльності, надання психологічної допомоги тощо. Особливої уваги заслуговує досвід застосування так званого методу «сусідського контролю» стосовно громадян похилого віку, який є досить поширеним у зарубіжних країнах. Вказаний метод полягає у встановленні «кнопки тривоги» у будинку літніх людей, під'єднаної до розташованої поряд сусідської садиби. У разі небезпеки сусід має можливість прийти на допомогу потерпілому ще до того, як відреагують на подію правоохоронні органи [4]. На сьогодні гостро постає питання формування ефективної державної системи відшкодування потерпілим від злочинів матеріальних збитків та моральної шкоди, яка діє в більшості розвинутих країн світу. У міжнародно - правових актах і в національному законодавстві окремих зарубіжних країн питання дотримання прав потерпілого у кримінальному провадженні та відшкодування йому завданими правопорушеннями збитків є пріоритетними. Одним з перших законів про відшкодування державою збитків жертвам злочинів було прийнято у 1963р. законодавчим органом Нової Зеландії. У подальшому аналогічні норми були введені у національне законодавство багатьох країн (США, ФРН, Великій Британії, Канаді, Нідерландах, Франції, Австрії, Бразилії, Польщі), що передбачає механізми захисту жертв шляхом поєднання діяльності державних органів та громадських організацій. Важливим залишається питання функціонування в державному механізмі окремої установи, метою діяльності якої є забезпечення громадянам гарантій усунення негативних наслідків злочинної діяльності. Таку роль у багатьох розвинених країнах світу виконують державні фонди компенсації шкоди жертвам злочинів. Так, наприклад, у США створено Фонд допомоги потерпілим від злочинів, метою якого є забезпечення федеральної фінансової підтримки програм компенсації жертвам злочинів у межах кожного штату. У Польщі така установа функціонує як громадська організація, яка надає допомогу соціально незахищеним особам, що постраждали від злочину. У Німеччині компенсаційна система є обмеженою, оскільки передбачає допомогу потерпілим виключно від насильницьких злочинів, або тим, які перебувають у матеріальній залежності від жертв злочину та в деяких випадках - іноземним громадянам”[5].

Дослідження в цій сфері виробили теоретичне розуміння загальносоціального запобігання злочинам як сукупності правових, соціально-економічних, інформаційних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних, культурно-виховних та інших заходів, які здійснюються з метою вирішення важливих економічних та соціальних завдань, усунення негативних суспільних явищ та процесів. «Заходи загальносоціального запобігання, мають своїм об'єктом явища, факти, прояви тощо, які мають із злочинністю хоч і не спричиняючий чи обумовлюючий, але інший детермінуючий, здебільшого кореляційний зв'язок або зв'язок станів”[6].

У доповіді генерального секретаря ООН «Подальша діяльність за

підсумками II Всесвітньої асамблеї з проблем старіння», на 66-й сесії Генеральної Асамблеї 14 липня 2011р наголошено на значних масштабах поширення насильства і жорстокого поводження з літніми людьми, під якими зазвичай сприймаються фізична, емоційна чи сексуальна ганьба у багатьох формах, включаючи примусове встановлення опіки, а також фізичне насильство у лікарнях та родині. Особливу увагу звернуто на найбільш уразливі групи літніх людей – мігрантів, інвалідів, жінок, а також тих, які проживають у злиднях та не мають власної домівки. На підставі аналізу правозастосовної практики світового співтовариства генеральна ассамблея визначила комплексний та багаторівневий характер таких негативних соціальних явищ, в основі яких лежать такі фактори, як зростаюча залежність, ізоляція, уразливість, нав'язування обмежень, недостатність фінансових засобів. У результаті цього літні люди, як і раніше, стикаються з багаточисельними загрозами щодо їх власності, доходів чи майна, у тому числі з шахрайством, крадіжками, експропріацією земель, шахрайськими позбавленнями (обмеженнями) своєї дієздатності з метою отримати контроль над їх фінансами [7]. Тож загальносоціальне запобігання злочинів стосовно осіб похилого віку передбачає комплекс таких заходів, що спрямовані передусім на обставини, які мають зовнішній характер, зокрема на їх складне соціально-матеріальне становище, зростаюче негативне ставлення до них з боку суспільства, сім'ї та близьких.

За підтримки Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації (ХОДА) протягом 2019 року реалізовувався соціальний проект «Захист громадян похилого віку від дискримінації, домашнього насильства та жорстокого ставлення «Стоп насильству!», який ініціювала та виграла на конкурсній основі громадська організація «Соціальний комунікативний центр» (голова – В. В. Сичова).

Під час реалізації проекту було проведено тренінги для співробітників територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) низки районів і міст Харківської області. Також було розроблено та опубліковано методичні матеріали для використання співробітниками територіальних центрів соціального обслуговування у соціальній роботі з людьми похилого віку.

В серпні-вересні 2020 року громадською організацією «Соціальний комунікативний центр» було проведене експертне опитування співробітників територіальних центрів у всіх районах Харківської області, а також у м.Харкові. Основною метою експертного опитування було дослідити діяльність цих установ у сфері запобігання та протидії насильству щодо людей похилого віку. Разом із тим було з'ясовано, що після введення в дію Закону України «Про соціальні послуги» (2019р.) фахівці у сфері соціальної роботи потребують: систематизації знань із нормативно-правового забезпечення соціальної роботи з людьми похилого віку, державних стандартів соціальних послуг; умінь розбиратися в проблемних питаннях застосування зазначеного

закону в частині розрахунку показників якості соціальних послуг, оцінки заходів соціальної підтримки (аналіз, прогнозування), оволодіння методами визначення індивідуальних потреб вразливих категорій, зокрема людей похилого віку; удосконалення навичок самоконтролю, виявлення стану професійного вигорання та запобігання йому, профілактики емоційного / професійного вигорання; використання сучасних підходів при застосуванні інноваційних методів соціальної роботи з людьми похилого віку, комунікативних технологій при організації соціальної реабілітації, алгоритмів найбільш уживаних практичних дій; опанування технологій розв'язання конфліктів, підготовки людини до життя у швидкозмінному світі.

Цікаво, що в ході опитування, у фахівців сфери соціальної роботи літні люди викликали різноманітні асоціації: а) 82% опитуваних побачило в них групу людей, яка потерпає від життєвих негараздів (зокрема, жорстоке поводження, насильство), людей, які потребують допомоги, підтримки; б) 38% відзначило вразливість осіб похилого віку від будь-якої інформації і завищену чутливість, опитуваним хотілось захистити літніх людей, тому що вони відчували себе нещасними і загубленими в житті; в) 26% працівників побачило в людях похилого віку приниженість; г) 5% назвало їх слабкими; д) 2% відповідей сприйняли осіб похилого віку як тягар для суспільства [8]. Такі висновки надають привід замислитися і терміново почати дієві зміни у політиці держави стосовно людей похилого віку.

Найважливішим заходом загальносоціального запобігання злочинам щодо осіб похилого віку слід визнати їх належний соціальний захист, адже саме недостатній чи просто низький рівень їх соціальної захищеності виступає сьогодні найпоширенішим визначенням (детермінантою) вчинення щодо них злочинів.

Соціальний захист осіб похилого віку унормовується цілою низкою міжнародних та європейських документів, зокрема Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966р. і Європейською конвенцією про соціальне забезпечення від 14 грудня 1972р. Слід зазначити і на рекомендації, висловлені у Віденському міжнародному плані дій з проблем старіння, прийнятому на Всесвітній асамблеї у 1982р. 5–6 серпня, де основною метою визначається “досягнення законодавчих гарантій економічного та соціального забезпечення людей похилого віку”. У цьому документі передбачено рекомендації щодо розв'язання основних проблем людей похилого віку, таких як: здоров'я та харчування; забезпечення житлом та відповідними умовами; гарантія їх доходів і зайнятості. Особливу увагу звернено на мудрість та знання людей похилого віку, їх важливе значення для виховання молодого покоління, осмислення історії, духовного розвитку [9]. У Гонконгівській декларації стосовно поганого поводження з людьми похилого віку 1989р. медики акцентують свою увагу на тому, що ставлення до людей похилого віку проявляється у формі фізичного, психологічного, фінансового /

матеріального, медичного поганого поведіння та занедбаності. Відтак, визначено різні причини такої поведінки: залежність від інших у процесі забезпечення догляду; відсутність тісних сімейних зв'язків; насилля в сім'ї; відсутність фінансових джерел; психопатологія тих, хто погано поводить себе; відсутність підтримки суспільства; а також інституційні чинники: низька зарплата та погані умови роботи, що визначають песимістичний погляд на життя в осіб, які доглядають за літніми людьми, а відтак спричиняють байдуже ставлення до них [10]. У Принципах ООН щодо літніх люлей 1991 року, Декларації з проблем старіння 1992р., прийнятій на II Всесвітній Асамблеї з питань старіння у 2002р., Рекомендаціях Ради Європи R (87) 22 щодо обстеження і нагляду за літніми людьми 1987 року, Рекомендаціях Ради Європи R (94) 9 «Соціальна згуртованість і якість життя» 1994 року; Рекомендаціях Ради Європи 1428 щодо майбутнього старшого покоління: захисту, участі і розвитку 1999 року та інших документах, також простежується занепокоєність, стурбованість суспільства про покоління людей похилого віку і надані чисельні рекомендації по вживанню необхідних заходів і законів в державах.

Зазначеними документами обумовлена необхідність формування у законотворців і державних службовців, фахівців сфери соціальної роботи соціологічної свідомості, що, зокрема, передбачає «динаміку зростання, постійного розвитку різних соціальних інститутів, організацій, соціально-економічних систем, політичних режимів». Це актуалізує підвищення рівня професійних компетентностей фахівців у сфері соціальної роботи, що у підсумку полегшує життя літнім особам [11].

У міжнародно-правових актах і в національному законодавстві окремих зарубіжних країн питання дотримання прав потерпілого у кримінальному провадженні та відшкодування завданих йому правопорушеннями збитків є пріоритетними. Вказане, зокрема, унормоване Європейською конвенцією щодо відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983р. у контексті необхідності запровадження системи відшкодування державою шкоди потерпілому на тій території, де були вчинені злочини, насамперед тоді, коли злочинець не відомий, або немає коштів [12].

Нині ж в українському суспільстві склалася ситуація, коли комуністичні ідеали зруйновано, а нові народжуються вкрай повільно. І якщо молодшому поколінню віднайти життєві орієнтири під силу, то людям похилого віку, знайти своє місце у суспільстві непросто, боляче сприймається й повсякденна нестабільність. Останнє посилюється тим, що «все що відбувається у світі, як правило, співставляється із старим досвідом та асимілюється в його рамках. При цьому будь-які зміни викликають негативну реакцію, а тому й нове сприймається як чуже, як “відхилення від добрих старих часів”» [13].

Особи похилого віку стають жертвами сімейно-побутових злочинів частіше, ніж діти. Гостро стоїть і проблема домашнього насильства щодо осіб похилого віку. Водночас, доводиться констатувати, що у нашому суспільстві про це не прийнято говорити вголос.

Перегляду потребує позиція законодавця, яка нині спрямована на гуманізацію репресивної системи, на захист прав і законних інтересів підсудного та явно недостатню увагу приділяє потерпілим, серед яких найуразливіші категорії населення – діти, інваліди, люди похилого віку. Не можна визнати нормальною й практику призначення судами занадто м'яких покарань особам, що вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, особливо щодо осіб похилого віку.

Кращого бажає й ефективність роботи слідчих. Наголосимо, що навіть убивства старих часто залишаються нерозкритими – і заяви про них не поступають, і клопотати про просування справи нікому.

Слід погодитись з професором В. В. Голіною, котрий пише: «Суспільство і держава через свої соціальні інститути (установи, організації) ще не приділяють достатньої уваги потерпілим. У правоохоронних органів існує, на жаль, якесь упереджене, нетактичне, навіть неповажне ставлення до них, особливо тоді, коли особа, яка вчинила злочин, невідома або йдеться про насильство на сімейно-побутовому ґрунті. Часто взагалі їх стан не цікавить правоохоронні органи, їм не надається (особливо після вчинення щодо них насильницьких злочинів, а тим більше при віктимній поведінці) потрібна психологічна допомога. Суспільство не поінформоване про те, як відшкодована шкода, заподіяна потерпілим; у якому стані вони перебувають» [14].

Процес старіння людської популяції є характерною тенденцією сучасності в усіх країнах світу. В Україні проблема депопуляції і старіння населення загострюється у результаті прорахунків в реформуванні соціально-економічного устрою держави та викликаних вказаними прорахунками перманентними економічною і політичною кризою.

Особи похилого віку належать до найбільш віктимних груп населення. Підвищена віктимність вказаної категорії осіб зумовлена їх фізичними та психологічними особливостями, незадовільним захистом з боку держави. Віктимна поведінка цих осіб може бути як нейтральною, так і негативно-провокуючою.

Висновки. Таким чином, досвід зарубіжних країн свідчить про те, що на сьогодні в більшості з них існують функціональні механізми захисту соціально-уразливих верст населення на національному рівні, які можуть

служувати взірцем для їх унормування і застосування в Україні. Разом з тим, при формуванні національної системи соціально-правового захисту громадян похилого віку від злочинних посягань немає необхідності у повному відтворенні конкретної зарубіжної моделі. Наведений приклад із застосування соціального проекту «Захист громадян похилого віку від дискримінації, домашнього насильства та жорстокого ставлення «Стоп насильству!», який ініціювала громадська організація «Соціальний комунікативний центр» яскраво демонструє нам, що політика державної влади, органів місцевого самоврядування залежить від фахових, порядних, чуйних людей, які прагнуть кращих змін і намагаються відстежувати, аналізувати, робити висновки і реалізовувати у життя відповідну публічну і соціальну політику в умовах суспільних трансформацій. Дієвим заходом із запозичення досвіду, у майбутньому, в межах кожного міста і області країни, було б створення Фонду допомоги потерпілим громадянам похилого віку від будь-яких злочинів.

Література:

1. Андрушко А. В. Поняття і особливості геронтологічної злочинності / А. В. Андрушко // Кримінологія в Україні та протидія злочинності: зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. – Одеса: Фенікс. 2008. – С. 180-185. – Б-ка журналу «Юридичний вісник».
2. Диба М. І., Штуль В. П. Соціальна орієнтація в діяльності держави // Маркетинг в Україні. - №4. – 2003. – С. 38-40.
3. Мусієнко О. Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09 Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / О. Л. Мусієнко. – Х., 2007. – С. 14.
4. Гишинський Я. И. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений». 2-е изд., испр. и доп. – СПб., 2007. – С. 525. – С. – 473.
5. Гаєвая О. В. Механізми захисту людей похилого віку шляхом поєднання діяльності державних органів та публічних організацій / О. В. Гаєвая Тези доповідь, XV Міжнародна науково-практична конференція Роттердам (Нідерланди) «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» . - 07.11.21р., с. 29-34.
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика:[у 3 кн.] / А. П. Закалюк. – К.: Ін Юре, 2007. – Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки – 424 с.
7. Последующая деятельность по итогам Международного года пожилых людей: вторая Всемирная ассамблея по проблемам старения: резолюция 2000 / 1 Экономического и Социального Совета Генеральной Ассамблеи ООН / Верховна Рада України. – URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
8. Сичова В.В., Хижняк Л.В., Хижняк О.В. Особи похилого віку як отримувачі соціальних послуг в уяві фахівців у сфері соціальної роботи. Український соціум. 2021, 1 (76). С. 77-91.
9. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_870
10. Декларація стосовно поганого поведіння з людьми похилого віку. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_043.
11. Сичова В.В., Хижняк Л.М., Вакуленко С.М. Підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в контексті неперервної освіти. Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. № 6. С. 228-240.

12. Моїсєєв Є. М. Еволюція світового громадського руху на захист жертв злочинності як поштовх до активізації віктимологічних досліджень. / Є. М. Моїсєєв, С. Д. Сойніков, Ю. І. Шокур // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2000. – №2.- С.197-199.-С. 198.

13. Марцинковская Т. Д. Особенности психического развития в позднем возрасте / Т. Д. Марцинковская // Психология зрелости и старения. – 1999. – No 3 (7–8). – С. 13–17.

14. Голіна В. Соціальні та психологічні чинники кримінологічної віктимізації в Україні / В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – No 3 (50). – С. 185–193.

References:

1.Andrushko A. V. Ponyattya i osobly`vosti gerontologichnoyi zlochy`nnosti [The concept and features of gerontological crime. A. V. Andrushko Kry`minologiya v Ukrayini ta proty`diya zlochy`nnosti: zb. nauk. st. / za red.. M. P. Orzixa, V. M. Dr`omina. – Odesa: Feniks. 2008. – S. 180-185. – B-ka zhurnaln`y` «Yury`dy`chny`j visny`k» [in Ukrainian].

2. Dy`ba M. I., Shtul` V. P. Social`na oriyentaciya v diyal`nosti derzhavy` [Social orientation in the activities of the state]. Markety`ng v Ukrayini. - №4. – 2003. – S. 38-40 [in Ukrainian].

3. Musiyenko O. L. Teorety`chni zasady` rozsliduvannya shaxrajstva v suchasny`x umovax [Theoretical principles of fraud investigation in modern conditions], avtoref. dy`s. ...kand. yury`d. nauk: 12.00.09 Kry`minal`ny`j proces ta kry`minalisty`ka; sudovaeksperty`za». O. L. Musiyenko. – X.,2007. – S. 14 [in Ukrainian].

4. Gy`ly`ns`ky`j Ya. Y`. Devy`antology`ya: socy`ology`ya prestupnosty`, narkoty`zma, prosty`tuty`y`, samouby`jstv y` drugy`x «otkloneny`j» [Deviantology: the sociology of crime, drug addiction, prostitution, suicide and other "deviations"] 2- e y`zd., y`spr. y` dop. – SPb., 2007. – S. 525. – S. – 473 [in Ukrainian].

5. Gayevaya O. V. Mexanizmy` zaxy`stu lyudej poxy`logo viku shlyaxom poyednannya diyal`nosti derzhavny`x organiv ta publichny`x organizacij [Mechanisms for the protection of the elderly through a combination of government agencies and public organizations] Tezy` dopovid`, XV Mizhnarodna naukovo-prakty`chna konferenciya Rotterdam (Niderlandy`) «Suchasni aspekty` modernizaciyi nauky`: stan, problemy`, tendenciyyi rozvy`tku» . - 07 .11. 21r., s. 29-34 [in Netherlands].

6. Zakalyuk A. P. Kurs suchasnoyi ukrayins`koyi kry`minologiyi: teoriya i prakty`ka [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice][u 3 kn.] K.:In Yure, 2007. – Kn.1: Teorety`chni zasady` ta istoriya ukrayins`koyi kry`minologichnoyi nauky` – 424 s. [in Ukrainian].

7. Posleduyushhaya deyatel`nost` po y`togam Mezhdunarodnogo goda pozhy`lych lyudej [Follow-up to the International Year of Older Persons] vtoraya Vsemy`rnaya assambleya po problemam staren`ya: rezolyucy`ya 2000 / 1 Экономы`cheskogo y` Socy`al`nogo Soveta General`noj Assambley` OON / Verxovna Rada Ukrayiny`. – URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117 [in Ukrainian].

8. . Sy`chova V.V., Xy`zhnyak L.V., Xy`zhnyak O.V. Osoby` poxy`logo viku yak otry`muvachi social`ny`x poslug v uyavi faxivciv u sferi social`noyi roboty[Elderly people as recipients of social services in the imagination of specialists in the field of social work] Ukrayins`ky`j socium. 2021, 1 (76). S. 77-91 [in Ukrainian].

9. Vidsens`ky`j Mizhnarodny`j plan dij z problem starinnya[Vienna International Plan of Action aging.] Baza dany`x “Zakonodavstvo Ukrayiny`” / VR Ukrayiny`. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_870 [in Ukrainian].

10. Deklaraciya stosovno poganogo povodzhennya z lyud`my` poxy`logo viku [Declaration on ill-treatment of people elderly] Baza dany`x “Zakonodavstvo Ukrayiny`” / VR Ukrayiny`. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_043 [in Ukrainian].

11. Sy`chova V.V., Hy`zhnyak L.M., Vakulenko S.M. Pidvy`shhennya kvalifikatsiyi faxivciv u sferi social`noyi roboty` v konteksti neperervnoyi osvity` [Professional development of specialists in the field of social work in the context of continuing education] Social`na robota ta social`na osvita. 2021.№ 6. S. 228-240 [in Ukrainian].

12. Moiseyev Ye. M. Evolyuciya svitovogo gromads`kogo ruxu na zaxy`st zhertv zlochy`nnosti yak poshtovx do akty`vizatsiyi vikty`mologichny`x doslidzhen` [The evolution of the world social movement to protect victims of crime as a push to intensify victimological research] Naukovy`j visny`k Nacional`noyi akademiyi vnutrishnix sprav Ukrayiny`. – 2000. – № 2.- S.197-199.-S. 198 [in Ukrainian].

13. Marcinkovskaya T. D. Osobennosti psihicheskogo razvitiya v pozdnem vozraste [Features of mental development in the late old age] Psihologiya zrelosti i stareniya. – 1999. – No 3 (7–8). – S. 13–17 [in Russia].

14. Golina V. Social`ni ta psy`xologichni chy`nny`ky` kry`minologichnoyi vikty`mizatsiyi v Ukrayini [Social and psychological factors of criminology victimization in Ukraine] Visny`k Akademiyi pravovy`x nauk Ukrayiny`. – 2007. – No 3 (50). – S. 185–193 [in Ukrainian].